

Jakabházi Béla Botond

Ítélet helyett szeretet¹

Általános beszéd

Textus: Lk 4,16–21

Amikor Názáretbe ért, ahol nevelkedett, szombaton szokása szerint bement a zsinagógába, és felolvasásra jelentkezett. Ézsaiás próféta könyvét adták neki oda. Szétbontotta a tekercset, és épp azon a helyen, ahol ez volt írva: „Az Úr Lelke van rajtam, azért kent fel engem, hogy örömhírt vigyek a szegényeknek. Elküldött, hogy hirdessem a foglyoknak a szabadulást, a vakoknak a látást, hogy szabadon bocsássam az elnyomottakat, és hirdessem az Úr kegyelmének esztendejét.” Összetekerte az Írást, átadta a szolgának és leült. A zsinagógában minden szem rá szegeződött. S elkezdte beszédét: „Ma beteljesedett az Írás, amit az imént hallottatok.” (Szent István Társulati Biblia)

Kedves Testvéreim!

Lukács evangéliumában Jézus első nyilvános szereplése hatalmas botrányal és egy gyilkossági kísérlettel ér véget. Az otthoni, názáreti zsinagógai összetűzés azért is meglepő, mert Jézus a béketeremtés, szeretet és megbocsátás üzenetével kezdi tanítását, miután Keresztelő János tanítványaként megkeresztelkedik, és egy meghatározó istenélményben van része a Jordán partján. Itt sejtí meg az Istenhez mint gondviselő Atyához való tartozásának biztonságát. Ennek következtében tudatosan benne hivatása, s alig harminc évesen az Isten országa jelenvaló-

¹ A Magyar Unitárius Egyház Főtanácsa által meghirdetett beszéd pályázat első helyezettje. A beszéd pályázatra egy karácsonyi és egy általános beszéddel lehetett jelentkezni. Az eredményhirdetésre 2016. július 1-jén került sor, a főtanácsi gyűlésen.

ságának, a szeretet szelíd hatalmának, a határtalan megbocsátásnak és az Istenben és Isten által megelt szabadságnak a prófétájává válik.

Miután a pusztai elmélyült csendben saját lelkének sötét zugaiba is betekintést nyert, s szembenézhetett mindazokkal a kísértésekkel, amelyek alááshatnák prófétai hitelét, Jézus naiv ábrándok, személyes érvényesülési vágy nélkül tér vissza Názáretbe, az isteni akaratra való ráhangolódás beavatásszerű tapasztalásával: „lélekkel telve”. És ezúttal a zsinagógában rendkívüli dolog történik. Rendkívüli nem csupán azért, mert botrányba fullad az istentisztelet, és istenkáromlás vádjával egy meredek szikláról saját gyülekezetének tagjai akarják a mélybe vetni, hanem azért is, mert Jézus a prófétai üzenet felolvasása és tanítói szavainak bevezető mondata által a jelenben érvényessé tesz egy ősi ígéretet. Magára vállalja és személyessé teszi azt, amit felismert, átértzett és megélt: Isten a jelen pillanatban is megváltó, szabadító Atya, akit nem csupán várni kell, a jövőbe vetítve igazságosságon és szereteten alapuló országát, hanem a jelenben megtapasztalni, akaratát teljesíteni.

Jézus első tanítói szavait a zsinagógában tekinthetjük a mester bemutatkozó beszédének, amelyben röviden tudunkra adja, hogy miről fog szólni élete, tanítása és gyógyítói munkássága. A prófétai hagyomány tekintélyéhez fordul, és Ézsaiás könyve 61. fejezetéből olvas fel egy részt, de amit felolvas, az nem felel meg teljességében annak, ami a prófétai könyvben szerepel.

Az evangéliumokban Jézus gyakran utal a zsidó szentíráásra, és az általa idézett részek sok érdekes kérdést vetnek fel. A bibliakutatók ma sem tudnak egyértelmű választ adni arra például, hogy Jézus az Ószövetség melyik nyelven őrzött változatára utal. Mindenesetre tanítói tevékenységében mind a héber (masszoréta), mind az arámi nyelvű Szentíráásra (Targum) hivatkozik (pl. Jóel prófétát a masszoréta héber szöveg alapján idézi a Mk 4,26–29-ben, Ézsaiást viszont az arámi Targumból a Mt 26,52-ben vagy a Mk 9,47–48-ban).

A názáreti zsinagógában, bármelyik forrásból használt ószövetségi részt is olvassa fel Jézus, olyat tesz, amit elképzelhetetlennek tartanak sokan még ma is, akik kizárólag az írott szó szentségére alapozzák vallásosságukat: Jézus felülbírálja a szentírást, szándékosan kihagy belőle. Erre az apró, jelentéktelennek tűnő részletre érdemes alaposabban odafigyelnünk, mert a jézusi üzenet része az is, amit szándékosan nem tanít a Mester. Tudatosan mellőz egy mondatot, amikor az ószövetségi prófétai üzenetet választja saját hivatásának megjelöléseként. Ezzel tudatosan szembehelyezkedik a kortársai által mélyen tisztelt vallásos hagyományok egy részével, és ellentmond magának az Ószövetségnek is ott, ahol az elődök félelmeiből és vágyaiból táplálkozó, isteni ítéletről, megtorlásról, sőt bosszúállásról szóló tanítások egy haragvó és félelmetes istenséget ábrázolnak.

Az Ézsaiás könyvéből felolvasott néhány mondat a leghosszabb az összes Jézus által olvasott vagy idézett bibliai részek közül, és az evangélium központi témáját fogalmazza meg: „Az Úr Lelke van rajtam, azért kent fel engem, hogy örömhírt vigyek a szegényeknek. Elküldött, hogy hirdessem a foglyoknak a szabadulást, a vakoknak a látást, hogy szabadon bocsássam az elnyomottakat, és hirdessem az Úr kegyelmének esztendejét.” Ezzel a prófétai kijelentéssel kezdi meg Jézus tanítói munkásságát, egy ítélet helyett együttérzést, áldozat helyett irgalmat, számonkérés helyett a megbocsátást ígérő istenség, a gondviselő Atya oltalmát hirdetve. Jézus nem csupán tanítja, hanem meg is testesíti az irgalmas Isten szeretetét. Az örömhír a szegényeknek, a foglyoknak, a fogyatékkal élőknek szól, szabadulást ígér, Isten kegyelmét, gondoskodó szeretetét. Ezért tudott és tud mind a mai napig a jézusi tanítás és példa örömmüzenet lenni. Ugyanis ha elsősorban nem a szegényeknek, a nyomorban élőknek, a megalázottaknak és a hatalommal rendelkezők kiszolgáltatottjainak szólna az üzenet, akkor nem is volna örömmüzenet, és ha nem az emberi életet megszentelő, szerető Atya volna Isten, hanem egy feltételeket szabó, végső soron ítéletet osztó égi zsarnok, akkor az üzenet nem öröm, hanem keserűség, csalódottság forrásává válna: egyének és csoportok erkölcsi és vallási köntösbe álcázott hatalmi versengésének újabb eszköze. Minden vallásosság, amely az isteni szeretetet feltételekhez köti, és végítéletet hirdet, valamilyen formában egy torz, büntető istenséget tisztel. A sors iróniája az, hogy a Jézusra mint vallásalapítóra tekintő keresztény felekezetek jelentős része hiszi ezt, és inkább féli, mint szereti Istent. Nekünk viszont, unitárius lelkületünkben, az isteni szeretet és jóság egyetemes érvényessége és feltétel nélküliége nagyrészt abból a forrásból táplálkozik, amelyet a jézusi tanítás és példa jelent számunkra.

A Mester a prófétai könyvből olvasva megáll egy olyan kijelentés előtt, amely Ézsaiás számára fontos, Jézus azonban nem hisz benne: „Hogy hirdessem az Úr kegyelmének esztendejét, *Istenünk bosszújának napját...*” (Ézsaiás 61,2b). Nem hiszi, sőt az ellenkezőjét tanítja annak, hogy Isten bosszút fog állni bármiért, azaz „megfizet”. Jézust nem csak itt, hanem több helyen is úgy ábrázolja az evangélium, mint aki felülbírája és újraértelmezi az Ószövetséget. Hasonló módon jár el Jézus számos más alkalommal is, tanítva az istenség együttérző, erőszak nélküli, és befogadó voltát, akinek igazságossága nem a bosszút és megalázást jelenti, hanem a törött lélek és a bűnt elkövető ember visszahelyezését a közösségbe, emberi méltóságának és áldottságának tudatával. Jézus érzi, tudja, hogy az a hatalom, amely általa is megnyilvánul, amelyben bízunk, akit ismer és szeret – a jóság Istene, a megtapasztalható szentsége. Ezért hallgatja el vagy hagyja feltétel nélkül szándékosan figyelmen kívül a Biblia azon tanításait, amelyek ítélke-

zók, büntetőek, rituálisztikusak. Sosem idézi a Számok könyvét (4Móz), amely törvények és szabályok lajstromát tartalmazza, sosem idézi Józsuét vagy a Bírák könyvét, amelyek lépten-nyomon az erőszakot szentesítik. Vagyis Jézus nem idézi a Szentírást akkor, amikor az büntető vagy hatalmi ambíciókat fogalmaz meg, elitista vagy kizáró jellegű. Sőt kimondottan az ellenkezőjét tanítja. Még a Leviticus (3Móz) 18–20-ban található 28 tiltó parancs közül is csak azért sorol fel néhányat, hogy hozzáfűzze saját, belső lelkületét tükröző új értékrendjét, és hogy kiemelje a 3Móz 19,18-ban megfogalmazott, egyetlen pozitív alakú parancsot: „Szeresd felebarátodat, mint önmagadat!”

Mi, akik az unitárius lelkületünk részének valljuk azt, hogy a Szentírást nem csak szeretettel és tisztelettel, hanem értelemmel kell olvasnunk, felismertük, hogy a szent szövegek szerepe elsősorban nem az, hogy dogmatikailag „helyes” válaszokat adjanak különböző kérdésekre, hanem arra hivatottak, hogy belőle bátorítsanak magunknak és gyülekezetünknek feltenni azokat a nehéz kérdéseket, amelyekre a válaszkérés folyamatában tanulunk meg mélyebben érző, őszintébben élő, nemesebb szándékú emberekké válni.

Jézus már názareti fellépésekor megosztotta kora társadalmát. Nem is törénhetett ez másként. Ami jó hír az elnyomottaknak, az rossz hír a zsarnoknak, ami örömezenet a szegényeknek, azt felháborító és zavarkeltő tanításnak érzik azok, akik élvezői a fennálló társadalmi berendezkedésnek. Egy hierarchikus társadalomban, melyben a vallás és kultusz a tisztasági törvény köré szerveződött, rendbontásnak számított a „méltatlanokkal” egy asztalhoz ülni. Jézus viszont éppen ezt teszi, és tanítja, hogy a mennyek országa, Isten királysága azoké, akik vágnak a szentségre, és akiknek a legnagyobb szüksége van rá, és nem azok kiváltsága, akik úgy gondolják, hogy méltóvá tették magukat erre. Istent nem lehet sem jótettekkel, sem a megfelelő előírások betartásával megnyerni – mert nem a tökéletesek istene, hanem a teljességre vágyóké, a sérülteké, a szegényeké és elnyomottaké és üldözötteké.

Jézus az Istennel való bensőséges kapcsolata által már akkor modellértékűvé vált követői és tanítványai számára. Kora társadalmának legkevésbé értékelt, a vallásos elit szempontjából reménytelenül elveszett csoportnak: nőknek, betegeknek, szegényeknek, erkölcsileg megbukott megbélyegzetteknek hirdette az isteni szeretetet. Ez pedig ellentmondana a prófétai üzenet azon részének, mely szerint Isten, jósága mellett bosszúálló hatalom is.

A felolvasott bibliai rész utolsó mondata Jézus saját szavait idézi, aki ezzel a meglepő kijelentésével összegzi mindazt, amit a továbbiakban mondani akar az otthoni gyülekezet előtt. A „Ma beteljesedett az Írás...” kijelentése arra vonatkozik, amit évszázadokkal azelőtt a próféták hirdettek, s melyet minden nemzedék,

különösképpen a babilóniai fogság idejében, valamint a római uralom elleni lázadások korában várt: Isten beavatkozik a történelembe úgy, hogy megszünteti a zsarnokságot, és megújítja az emberi szívet. Jézus – számos elődjével és korának elvárásaival szembehelyezkedve – a megváltást nem erőszakkal, vagyis az ellenség Föld színéről való eltörlése által, hanem a szeretet (és még az ellenség szeretete által is!), a megbocsájtás, együttérzés és igazságosság érvényesülésében látja. Ezért az Írás beteljesedése Jézus tanítása és munkássága során, amelyet a Mester a szeretet kettős parancsolatában fogalmaz meg, új értelmet nyer. Ezt fogalmazza meg Pál apostol is leveleiben, melyek az evangéliumok megírása előtről származnak: „Mert az egész törvény ebben a mondatban teljesedik be: Szeresd felebarátodat, mint saját magadat.” – írja az apostol a galatai gyülekezethez intézett levelében (5,14), és megerősíti ezt a gondolatot másutt is, pl. a rómaiakhoz írott levélben: „A szeretet nem tesz rosszat az embertársnak. A törvény tökéletes teljesítése tehát a szeretet.” (13,10).

Jézus egy új, lélekkel telített, embertársak iránti nagylelkű szeretetet tanúsító vallásosságot hirdet, melynek gyökerei az Ószövetségben keresendőek, viszont egy olyan mély, rövid szintézise a mózesi előírásoknak és a próféták tanításának, hogy az újdonság erejével hat, akik mesterük halála után egy új, kereszténynek nevezett közösséget hoznak létre. S a felolvasott bibliai rész Jézusnak ezzel a meglepő kijelentésével zárul, hogy már a jelenben beteljesült a várakozás, az isteni megváltást nem a jövőben kell remélni, hanem a jelenben megtapasztalni.

A Szentírás teljes egészében veszélyeket is rejt magában, ugyanis szinte bármilyen ideológiának az igazolására felhasználható, és fel is használták az évezredek során. Gyűlölködő emberek találnak a Szentírásban gyűlöletet szító részeket, hogy azzal igazolhassák türelmetlenségüket és az erőszakot. Ezért kell nekünk Jézusra tekintenünk, és egyre jobban elsajátítanunk azt a látás- és gondolkodásmódot, amely nem kirekeszt és elválaszt embert az embertől, közösségeket egymástól, hanem az isten szeretetének tudatában testvérekké tesz.

Istenhez való tartozásunk, akaratának teljesítésében való elszántságunk felhatalmaz arra, hogy a saját életünkben hirdessük az ítélet helyett az irgalmat, az elkülönülés helyett a sorsvállalást, elnyomás helyett a szabadulást, a bosszú helyett Isten gondviselését. És ha elbizonytalanodnánk, vagy az örömmüzenet terjesztésében kétségek miatt elbátortalanodnánk, tekintsünk Jézus első nyilvános szereplésére, a názáreti fellépés látszólagos kudarcára. Amit az evangéliumi hagyomány kér tőlünk, az egyszerű, de nehéz: „a törvény tökéletes teljesítését” kizárólag a szeretet által. Kérjük a Lélek erejét, hogy ebben követni tudjuk Jézust, és hogy az Írás ma is, bennünk és általunk is beteljesedjék! Ámen.